

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р **Николай Кочанков**, Национален исторически музей

за дисертационния труд на **Илиана Дончова Илиева**,
докторант на самостоятелна подготовка по специалност 05.03.04 нова и най-
нова обща история към секция „Балканите 1878-1945“ на Института за
балканистика с център по тракология „проф. Александър Фол“ при Българската
академия на науките с научен консултант проф. дин **Светлозар Елдъров**

на тема: **АЛБАНСКИЯТ ВЪПРОС ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИТЕ
ДИПЛОМАТИ (1908-1912)**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

На вниманието на уважаемото научно жури е представено изследване на тема, останала досега незаслужено в периферията на изследователския интерес. През ХХ в. в панорамата на международните отношения албанският въпрос наред с македонския въпрос заема водещо място сред нерешените проблеми на Балканите. Ето защо изследването на албанското национално движение в навечерието на Балканските войни през погледа на българската дипломация обогатява проблематиката на родната историография. Направеният от автора историографски преглед недвусмислено показва, че темата не е разработвана.

Дисертационният труд на И. Илиева е разработен върху архивни материали от различен произход, които в основната си част са въведени в научно обращение за пръв път. Цялостното използване на докладите на българските представители в Черна гора, откъдето българската дипломация наблюдава събитията в Албания е сред неговите основни научни приноси. Тази документална база представя една нова и важна гледна точка към албанския национален въпрос, Балканите и външната политика на България, която до момента не е била обект на анализ.

Убедителен е и използвания от автора подход – на фона на информацията от българската легация в Черна гора, редовно изпращана до Министерството на външните работи и изповеданията, се анализира и

получаваната разнообразна информация от политически, стопански, военен, пропаганден и друг характер от българските легации и консулства в Цариград, Рим, Виена, Берлин, Санкт Петербург, Белград, Солун, Битоля, Скопие, често повлияна от атмосферата на страните, където са акредитирани българските дипломати.

Сред основните приноси моменти в изследването на И. Илиева е разкриването на позициите на управляващите среди, на опозиционните партии и широката общественост в България към албанския въпрос. Това не е самоцелно – по този начин изследването хвърля светлина върху една по-неизвестна страна при търсенето на алтернативи за решаването и на българския национален въпрос.

В структурно отношение изследването се движи по хронологията на събитията. Младотурският преврат от 1908 г. подлага на сериозно изпитание външнополитическите позиции на България. Стремещт на великите сили към прилагане на реформи в Османската империя изглежда обречен, с което и перспективата за реформената акция и в Македония става все по-хипотетична. Новата ситуация води до преценка в традиционните схващания при решаването на този проблем, при което албанската страна и народ вече се схващат като важен фактор за бъдещето на полуострова, както и на българското народно дело в Македония.

Най-последователни проводници на тази линия са дипломатите д-р Недялко Колушев и Димитър Ризов, за които решаването на албанския и македонския въпрос е взаимосвързано. Докато управляващия елит в София, макар и добре информиран, запазва едно “съзерцателно” отношение по въпроса и не съумява да извлече полза от създадената ситуация, с което да осъществи националния идеал.

Разкривайки етапите, през които минава албанското общество на фона на големите събития в рамките на пет глави авторката пресъздава релефна картина на историческия процес. Взривоопасната обстановка на Балканите след преврата в Цариград е дала основание на И. Илиева да се докосне, наред с дипломатическите източници, анализиращи албанския въпрос и до становището на военното министерство по темата. Сблъсъкът на мнения между представителите на външното министерство и военното съсловие, което по традиция изразява по-радикални възгледи при решаването на

външнополитическите проблеми, е анализиран подробно. При разработването на оперативните планове на една бъдеща война за освобождаване на Македония щабът на войската разглежда албанците като потенциален и перспективен съюзник. В отговор на тези планове външно министерство в противоречие с идеите, изразявани от Колушев и някои други дипломати формира мнение, че поради промяна в политическите условия (признаване независимостта на България от Русия и другите велики сили, както и от Османската империя), въпросът вече не е актуален.

Проучването на албанското национално движение в навечерието на Балканските войни през погледа на управляващия български елит, както и на различни обществени прослойки дава ясна представа за българската политика по този съществен въпрос. Същевременно темата, разработена от И. Илиева се докосва до различни аспекти на политиката на великите сили и малките балкански държави.

Коментират се и важните процеси, които протичат сред албанското общество след започване на войната на Италия срещу Османската империя в Северна Африка. Според Н. Колушев в близко време Албания ще се превърне във важен фактор, както при разрешаване на балканските проблеми, така и на турското присъствие в Европа. Това предупреждение на българския дипломат своевременно стига и до цар Фердинанд, но външнополитическите ходове на България са изиграни в друга посока.

Научен принос на предложения труд е сполучливата историческа реконструкция на албанския национален въпрос в навечерието на Балканската война. Именно на този фон изпъква и фигурата на Н. Колушев, който въпреки сложната обстановка в която работи осигурява актуална информация за българското външно министерство.

Не на последно място следва да се подчертае, че И. Илиева е представила текст, който, наред с безспорните си научни качества е четивен и не налага истини от последна инстанция.

Докторантката има 5 публикации по темата на дисертацията. Има участие и в 3 международни научни конференции, където е представила резултатите от своите проучвания. Авторефератът коректно представя дисертационния труд.

Като изказвам положителната си оценка за дисертационния труд предлагам без резерви на уважаемото научно жури да присъди на Илиана Илиева образователната и научна степен „доктор“.

доц. д-р Николай Кочанков

8 август 2012 г.

София